

'Kitab-i Dede Korkut': Tanrıclıktan İslam'a Geçişi Yansıtan Total Modelleştirici Sistem

GALİB SAYILOV ^a

Öz: "Kitab-i Dede Korkut" destanında İslam'a geçişin belirtisi olan pek çok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan en önemlisi Allah kelimesidir. Oğuz-Türk topluluklarının tarihi zaferlerinin, yükseliş ve düşüşlerinin de Allah iradesiyle gerçekleştiğine inanmaları gibi ciddi bir hususun da "Dede Korkut" metnine yansıtıldığı dikkat çekmektedir. Destana sadece Tanrıclık-İslam ilişkileri değil, aynı zamanda Tanrıclık-Hıristiyanlık-İslam ilişkileri de yansıtılmıştır. Destanda "cemal ve kemal sahibi" yiğitlerden bahsedilmesi gibi bir olgunun olması, yazımızda tasavvufî-irfanî görüşlerin yansıtılmasından bahsetmemizi de sağlamıştır. Bu yazımızda, Türk destan geleneğinde, İslamiyet'i "Dede Korkut" kadar kapsayan ikinci bir kaynağın olmadığını belirlemekle, aynı zamanda İslamiyet'in "Dede Korkut"un yapısında bulunmasıyla bu yapıtın yeni dönemin milli kitabına- "ana yasasına" dönüştüğünü de tespit etmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kitab-i Dede Korkut, İslam, Tanrıclık, Hıristiyanlık, Oğuz destanı.

'Kitab-i Dede Gorgud': The Total Modeling System Reflecting the Transition from Godness to Islam

Abstract: There are many elements that indicate the transition to Islam in the epos 'Kitab-i Dede Gorgud'. The most important of these elements is the word of Allah. It is noteworthy that a serious issue such as the fact that the historical victories of the Oghuz-Turkic communities and the rise and fall of the Oghuz-Turkic communities were realized by the will of God / Allah is reflected in the text of 'Dede Gorgud'. Not only God-Islam relations but also God-Christianity-Islam relations are expressed in the epos. Telling about the heroes with 'beauty and perfection' in the epos has made us mention about reflecting mystic-wisdom opinions in our article. In this article, in the Turkish epic tradition, we have determined that there is no second source covering Islam as 'Dede Gorgud' and at the same time, it has been turned into the national book, 'the main law' of the new era.

Keywords: Kitab-i Dede Gorgud, Islam, Godness, Christianity, Oghuz epos.

^a Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Folklor Enstitüsü
qalibsayilov@mail.ru

1. “Kitabi-Dede Korkut”: Genel Bakış Açısı / Destanda Tanrıçılık ve İslam Anlayışları

“Kitab-ı Dede Korkut” destanı kendi bünyesinde sadece İslam dini ile ilgili görüşleri değil, genel olarak, Oğuz halklarının tarihini, kültürünü, etnopsikolojisini vb. yansıtmaktadır. Bu destan tipolojisine göre “Oğuzname”dir. Onun milli tarih ve kültürdeki yeri o kadar bağımsızdır ki, araştırmacılar bu destanı “ana kitap”, “şaheser” veya “baba kitap” adlandırmışlardır¹.

Peki “Dede Korkut” destanının bu bağımsızlığı, bu gücü, bu kadar büyük olması ne ile ilgilidir? Yaşar Garayev’e göre, bu, destanın hafıza gücünün olağanüstülüğüyle izah olunur: “Bin üç yüz yıldır, Korkut halkın kan ve gen hafızası olarak yaşar ve kendinden önceki bin üç yüz yılın da sanatsal ve genetik arketipini her satırında, her kelimesinde yaşatır. Dahası, gelecek üç bin yıl için en istikrarlı, güvenilir, ahlaki etik kodlar ve genler, bu “ana kitabın” bedeninde ve ruhunda hala korunmaktadır. Bağımsızlıkta bin yıllık ve ebedilik için esaslar, halklarla kültürler, yer ve gök, toprak ve millet, doğa ve çevre arasında davranış ve tavır kodeksi, kanun ve ana yasa ... hepsi, hepsi bu kitapta yer alır. Ve bağımsızlık döneminde, Korkut, yeniden manevi intibahın sembolü, ulusal kimlik ve özgüvenin belgesi haline gelir”².

Bu fikrin derin bir anlamı vardır. Yazara göre, “Kitab-i Dede Korkut” destanının bellek tutumu aslında tarihi genel olarak kapsayan üç tabakadan oluşur:

1. Bin üç yüz yıllık “bugün”;
2. Bin üç yüz yıllık “dün”;
3. Bin üç yüz yıllık “yarın”

Bu rakamlar 5000 yıllık bir tarihe denk gelmektedir. Şüphesiz, burada kesin bir tarih bulmak doğru değildir. Y.Garayev “hesaplamaları”nda matematiksel kronolojiyi değil, dönem-

¹ Anar, Sızsız, Gençlik, Bakü, 1992, s: 11; Bekir Nebiyev, Yaşar Garayev, Halk Maneviyatının Güzgüsü (“Kitab-i Dede Korkut”), İlim, Bakü,1999, s: 16-17.

² Yaşar Garayev, Bütün Halkların ve Dövrlerin Kitabı, Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyatına Dair Tedkikler, X kitab, Seda, Bakü, 2001, s: 4-10.

antropolojik, kültürel-tarihsel tefekkürün sınırlarını kastetmiştir. Bu 5000 yıllık destansı düşüncenin gelişmesinde İslam dini yeni bir "hayata" başlar.

Böylece, modern Oğuz halklarının tüm tarihi, kültürü, ahlakı, geçmişi, bugünü ve yarını bu anıt üzerinde yoğunlaşmıştır. "Kitab-i Dede Korkut" sadece geçmişten bahseden bir destan değil, bugün de yaşayan ve yarın da yaşayacak olan destandır. Şöyle düşünülür ki, İslam dinin destanda tasvir edilmesinin tüm canlılığı, tarihiliyi destanın bu gücü ile ilgilidir.

Nizami Caferov şöyle yazar: "Azerbaycan halkının oluşum döneminde biçimlenmiş olan destanın kapsadığı konular, gündeme getirdiği meseleler, kuşkusuz, ait olduğumuz halkın ahlaki ve manevi çıkarlarının doğrudan ifadesidir. Bunlardan biri, İslam dininin kabulü konusudur ki, "Kitap"ta bütün genişliği ve sorunları ile beraber yansıtılmıştır. "Dede Korkut" destanının baş kahramanları İslam dinini sadece kabul etmemiş, aynı zamanda bu dini yaymak görevini üstlenmiş Müslüman Türkleri, "Kitap"ın dili ile söylersek "gazi erenler"dir."Dede Korkut" destanı sadece onların –"gazi erenler"in destanıdır"³.

Yazarın fikrinden görüldüğü gibi:

1. İslam, "Dede Korkut" destanının geniş, kapsamlı bir konusudur;
2. "Dede Korkut" destanının ana kahramanları Müslümanlardır;
3. "Gazi erenlik" destanın kahramanlık ruhunun tüm özünü oluşturur.

"Gazi eren" ifadesi, İslam ve Oğuz ulusu sentez oluşturarak, yeni bir kültür, yeni insan türü ve yeni ideolojini ortaya koyar.

"Gazi"- gazavat kelimesindedir, belirli düşünce için savaşmaya gazavat denilir.

"Eren"- Bir tür Oğuz kahramanıdır.

Gazilikle erenliğin Oğuz milli bilincinde kavuşması Oğuzların

³ Nizami Caferov, Azerbaycanşünaslığın Esasları, Pedagogika, Bakü, 2005, s: 256.

yeni bir misyonunun taşıyıcıları gibi tarih sahnesine çıkar. Böylece, Tanrı adına düzenlenen ulusal yaşam mücadelesi Allah adına mücadeleye dönüşüm suretiyle Oğuz Türkünün dünya sahnesindeki yerini ilahi mizanlara kökler.

“Kitab-i Dede Korkut” destanı İslam peygamberinin adı ile başlar: *“Resul aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyundan Gorqut ata derler bir er gopdı. Oğuzun ol kişi tamam bilicisiydi. Ne derse olurdu. Ğayibden dürlü haber söylerdi. Hak Taala anın könlüne ilham ederdi. Gorgut ata ayıtdı: “Ahır zamanda hanlık gerü Kayıya dege, kimsene ellərinden almaya, ahır zaman olub kiyamet kopunca”. Bu dedügi Osman neslidir, işdə surulub gede yürür”⁴.*

Anıtın bu ilk cümlesi “Kitab-i Dede Korkut” ve İslam” konusunun tüm mahiyetini anlamaya olanak sağlar. Görüldüğü gibi, Oğuzların kutsal kişisi, “Babası”, “Dedesi”, ihtiyarları olan Korkut’un kimliği, aynı zamanda milli-etnik kimliği İslam peygamberinin isminin gölgesinde kendi onayını buluyor. Aslında, bir kahramanlık destanı olan “Kitab-i Dede Korkut”un ilk cümlesinin “kahraman” tipolojisi ile hiçbir “ilgisi olmayan” Korkut’un adı ile başlanması tesadüf değildir. Böylece, Korkut’un kimliği tüm destanların ve Oğuz milli bilincinin üzerinde durmaktadır. O, Oğuz milli varlığını simgelendiren universum-ime olarak mutluluk mayası, mutluluk ateşi, koruyucu tanrı, şanlı, şöhretli kurt, ozan, aksakal, kopuzun yaratıcısı, evliya, tabip, şeyh, şaman, dede, şaman ve nağme söyleyenlerin hamisi, telli alet olan kopuzun mucidi, ilk ata, topluluk başkanı, şaman-kahin ve tanrıcılığın peygamberi gibi anlamları kapsar.

Korkut ismi Oğuz dünyasının tüm ahlaki ve maddi yapısını simgeleyen bir görüntüdür. S.Rzasoy buna dayanarak, onu hem tarihi-diyakronik, hem de senkronik-paralel yapısı açısından “Oğuz etnokozmik düşüncesinin universumu” olduğunu düşünür⁵.

⁴ Kitab-i Dede Korkut / Mukaddime, Tertib ve Transkripsiya F.Zeynalov ve S.Elizade'nindir, Yazıçı, Bakü, 1988, s: 265.

⁵ Seyfeddin Rzasoy, Oğuz Mifologiyası, Nurlan, Bakü, 2009, s: 363.

Tüm bunlar aynı zamanda muhteşem kahramanları olan anıtın neden Korkut'un adı başlanmasını da anlatır. Çünkü Baba / Dede Korkut Oğuz milli kimliğinin sembolü ve destan bu milli kimiyi sadece "Resul aleyhisselam" adını zikretmekle yeni dönem, yeni zaman ve yeni devir - İslam devri için onaylar.

2. Destanda Tanrı-Allah Transformasyonu / "Tanrı" ve "Allah" İlahi Düşünce Anlayışları Gibi

Destanda "Allah" kelimesi ile beraber, eski "Gök Tengri" inancından türetilen "Tanrı" kelimesinin daha yoğun kullanılması dikkati çeken yönlerdendir.

Prof. Osman Turan'a göre, tek bir Tanrı'ya olan inanç, bir başka deyişle, "Tengricilik" Türklerin en eski zamanlarda mensup oldukları dindir: "Hunlar zamanında" Tanrı" kelimesi hem gök, hem de Allah'ı ifade eder. Bu dönemin hükümdarlarına verilen "tanrikulu" ünvanı da, Türklerin ilahi gücünün oluşmasının gökle ilgili olduğunu ve tek Allah inancına doğru bir evrimin olduğunu gösterir. Aynı zamanda, Göktürk döneminde gökle ilişkilendirilmesinin yanı sıra, soyut bir anlamda, tek bir Tanrı'nın varlığı ortaya çıkmıştı"⁶.

"Tanrı" kelimesinin hem gök, hem de Allah anlamında kullanılması eski mitik düşünceden kaynaklanır. Mitolojide gökyüce, kutsal ve üstün sayılmakta ve erkek başlangıcını ifade etmektedir. Azerbaycancada yaşlı insanların dilinde bulunan "Tanrı kişi" ifadesi bunu gösterir. Yer- insanların mekani gibi aynı zamanda kadın başlangıcıdır. Mitolojide gökten yağan yağmurun, köy, insan yeri ve kadının döllenmesi gibi düşünülmektedir. Türk mitindeki insanların kaderi gökle ilgilidir. "Tanrı" kelimesinin kökenindeki "tan/dan" kelimesi de gök anlamındadır.

Türklerin kendi hayatlarının her bir olayını başarı ve talihsizliklerini, yükseliş ve düşmelerini, zaferleri ve yenilgilerini Tanrı'nın ilahi koruma ve ceza gibi kabul etmelerinin İslam felsefesi ile örtüşmesi tevhid- tanrıçılık düşüncesinden kaynaklanır. Türkler İslam dini ile etkileşime girene kadar, tek

⁶ O. Turan, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, II. Cilt, Ankara, 1969, s: 48.

tanrılı düşünce düzeyine gelmişlerdi. İşte bu yüzden her bir Türk insanı kendi kaderini “tek Tanrı” düşüncesiyle ilişkilendirmiştir.

V.V.Bartold’a göre, “Kitab-i Dede Korkut”un söz varlığında kendine yer edinen “fani dünya”, “ahir dünya”, “dua”, “kabul (olmak)”, “Kuran”, “ecel” vb. arap kökenli kelimeler doğrudan Kuran’dan türetilmiştir ve elbette İslam’ın etkisinin bir sonucudur⁷.

Ama burada bir hususu unutmamak gerekir. “Kitab-i Dede Korkut”da karşılaştığımız “fani dünya”, “ahir dünya”, “dua”, “kabul(olmak)”, “Kuran”, “ecel” gibi İslami kavramlar hem de ad değişmedir. Yani, Oğuz dini-ideolojik düşüncesinde, tüm bunların analogisi vardır:

Fani dünya - yalan dünya;

Dua - alkış;

Kuran - Bitik;

Cennet - uçmak;

Molla – gam/ şaman;

Bütün bunları dikkate aldığımızda N.Caferov’un bu fikriyle aynı fikirdeyiz, şöyle ki, “Kitab-i Dede Korkut” da İslam dini motifleri de, bir kısım araştırmacıların özellikle vurguladıkları gibi, sonradan yapılmış ek (katib ilavesi) değildir, aksine, “Kitab”ın düşünce-estetik, poetik esaslarından biridir. Ve hatta karşılaştırmalar, tahliller göstermektedir ki, çeşitli dönemlerde (görünür, yaklaşık I-V yüzyıllarda), Oğuz Türklerinin yaşadıkları çeşitli alanlarda (özellikle Türkistan’da) oluşmuş süjeler hem de İslam’ın kabulü ihtiyacı veya İslam ideolojisi temelinde bir yere toplanılmış, komple bir destana dönüşmüştür. Eğer bu ihtiyaç, bu ideolojik-manevi ortam olmasaydı, kuşkusuz, “Dede Korkut” destanı (özellikle “Kitab-i Dede Korkut”) bu kalitede, bu şiirsel tipolojide olamazdı”⁸.

Bilim adamının bu fikrinde “Dede Korkut” destanı ve “Kitab-

⁷ V.V. Bartold, İstoriya Turesko-Mongolskih Narodov, История турецко-монгольских народов / V.V. Bartold, Soçineniya T. V. Raboti Po İstorii i Filologii Tyurkskih i Mongolskih Narodov, Nauka, Moskova, 1968, s: 122.

⁸ Nizami Caferov, Azərbaycanşünaslığın Esasları, Pedagogika, Bakü, 2005, s: 45

i Dede Korkut" anlayışlarının farklılık arz etmesi özel konu gibi ilgi çeker. Bu, bilim insanının bu muhteşem destan hakkındaki görüşünün ana noktalarından biridir. Şöyle ki, N.Caferov Azerbaycan insani-antropolojik düşüncesinde ilk kez olarak "Dede Korkut" destanı ile "Dede Korkut" kitabının birbirinden farklı olduğunu söylemiş ve bunu tarihi-kültürel geçiş olayı olarak "destanın kitaplaşması" adlandırmıştır. Yani, bilim adamı destan-insan arasındaki bağın önemini vurgular.

Tabii ki, epik bir anıt yazıya alındıktan sonra metin "donar": tüm sözlü varolma niteliklerinden yoksun olarak, folklor paradigmasındaki gelişimini durdurur. N. Caferov, İslam'a geçitin tüm "poetikası"nı bu aşamada aramıştır. Gerçekten de, "Dede Korkut" destanı Arap hürufatı ile yazıya alınarak "kitab"a dönüşür ve bu durum doğrudan onun adında belirtilir: "Kitab-i Dedem Korkut .." Bu o demektir ki, İslami unsurlar "Kitap"da yer alır, ama canlı destanda bugün, neler olduğunu bilme fırsatından mahrum kalıyoruz. Kitaptaki "İslamlaşma" ile destandaki "İslamlaşma"nın ne kadar örtüştüğünü bilmiyoruz. Ancak destanın Ozan'ın ifasında yazıya alınması hakkında uzmanların fikri bu kanaate gelmeyi sağlamaktadır ki, "Kitapta"ki İslami görüşler sadece *katib* faktörü ile ilgili değildir, İslami görüşler artık "katibe kadar" da destana dahil edilmiştir.

3. Destanda İslama'a Geçişin Bedii Yönleri / Süje ve Karakter Düzeyleri

Araştırmacılar sık sık anıttaki "İslami takviyeler"de konuşurlar. Bununla ilgili aşağıdakileri belirtmek isteriz:

İlk olarak, boylarda doğrudan "İslami takviyeler" vardır. Onların sarayda yaşayan İslam gelenekleri üzerine eğitim almış katibin "yaratıcılık/ improvizasyonları/ekleri" olduğu tahmin edilebilir. Ancak, bu "yaratıcılığın" hangi sınırlar çerçevesinde oluştuğunu bilemiyoruz. Şunu unutmamak gerekir ki, Oğuzlar "Oğuznameye" kutsal şecere ananesi gibi bakarlar. Bunlar, Oğuzların babaları olan "gazi erenlerin başına gelenler" hakkında kutsal bilgilerdir. Bu durumda, katibin onlara büyük ölçüde ya da

genel olarak özgür bir yaklaşım olasılığına sahip olduğunu düşünmüyoruz.

İkincisi, boylarda İslami ve İslami olmayan davranışların paralelliklerinin “İslama geçit” hakkındaki anlayışın doğru bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

Üçüncü olarak, destanda sadece Tanrıçılık-İslam ilişkilerinde değil, aynı zamanda Tanrıçılık-Hıristiyanlık-İslam ilişkileri de yansıtılmıştır. “Tanrıçılık” davranış gerçeklerinden İslami davranış formüllerine geçiş yapan Oğuzlar arasında Salur Kazan'ın oğlu Uruz gibi Hristiyan dinini kabul eden karakterden bahsedilenler de var.

Dördüncüsü, destanda “cemal ve kemal sahibi” yiğitlerden bahsedilmesi, bize destanda tasavvufi-irfani görüşlerin yansıtılmasından bahsetmemizi sağlar.

Bazı bilim adamlarının fikrine göre, destandaki İslami öğeler o yazıya geçirildikten sonra ortaya çıkmış ve bu öğeler doğrudan dönemin kitapçılık gelenekleri ile ilgilidir⁹.

Elbette, bu fikirle tamamen aynı fikirde olmak imkansızdır. Çünkü 20. yüzyılda yazıya geçirilen, buna rağmen İslam'ın etkisinden yan geçmeyen, onun etkisine maruz kalan çok sayıda folklor örneği ve hatta binyılların derinliklerinden süzülüp gelen mitolojik metin örneği günümüze ulaşmıştır ki, onların varlığı yukarıda söylenen fikirleri kökünden tekzip eder.

İslam, destanda fundamental karakter, düşünce ve değerler düzeyinde temsil edilmiştir. Örneğin:

Hız. Peygamber, Allah'ın yeryüzünde elçisi olarak seçtiği kişidir;

Hız. Ebu Bekir, Müslümanların ilk halifesi;

Hız. Ömer, ikinci Halife;

---

⁹ T. Anikeeva, Knijnie i Ustnie Formuli v Oguzskoy Geroičeskom Epose “Kniga Moego Dede Korkuta” / <http://www.ruthenia.ru/folklore/anikeeva1.htm>.

Hız. Osman, üçüncü halifedir;

Hız. Ali, dördüncü halife;

Hız. Ali'nin oğulları, Hız. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin;

Kuran, Sonuncu vahiy kitabı;

Mekke, Müslümanların namaz kılarırken yüzünü döndükleri kutsal bir camidir.

Bunların hepsi İslam'ın temel değerleri ve nitelikleridir. Onların "Kitab-i Dede Korkut" da yansımaları, İslam'ın Oğuz halkı arasında ne ölçüde yayıldığına açık bir göstergesidir.

Burada bir konuyu unutamamak gerekir. Bu bir epik hafıza meselesidir. Destan, daha önce de belirttiğimiz gibi epik hafızadır. Epik bellek karmaşık bir yapıya sahiptir. O herşeyi aklında tutmaz. Destan - etnik düşünce gibi etnosun hayatı çıkarları açısından güncellik arz eden, etnosun hayatını, varlığını oluşturan değerleri kendi hafıza sistemine dahil eder. Bu açıdan, İslam'ın temel değerleri destanda sistematik olarak yansıtılması, İslam dininin Oğuz etnoslarının kader olayı olduğu gerçeğinin göstergesidir.

Dastandaki tüm bu İslami öge ve kahramanlar, tabii ki, "Mukaddime" de karşılaştığımızla sınırlı değildir ve sınırlı olmadığı için de destandaki İslami unsurların o yazıya geçirildikten sonra ortaya çıkması ve bu özellikleri doğrudan dönemin kitapçılık geleneklerinden kaynaklanabileceği fikriyle kısmen anlaşmayı mümkün kılar.

Destanın İslam'la başlayıp İslam'la sona ermesi bir gerçektir. "Kitab-i Dede Korkut" da, İslam dini konusuna değinmiş, ondaki İslam dine ile ilgili gerçekleri sistemleştirmiştir¹⁰. Behlül Abdulla, destan "yazıldığı zaman ona İslam'ı unsurların getirildiğine inanır. Fikrimizce Korkut'un "Dede" unvanı taşıması bunu doğrular. "Kitab-i Dede Korkut"un ikinci biçimlenme dönemi İslami kültürün zamanına denk gelir"¹¹.

¹⁰ B. Abdullayev, "Kitab-i Dede Korkut"un Poetikası, İlim, Bakü, 1999, s: 146-181.

¹¹ Behlül Abdulla, İslam Dini / Dede Korkut Kitabı, Ensiklopedik Lugat, Önder,

Yazarın yaklaşımında “Kitab-i Dede Korkut”un ikinci biçimlenme dönemi İslami kültürün zamanına denk gelir” cümlesi özel bir öneme sahiptir. Yani, destan İslam ile yeni bir yaşam sürecine başlar. Bunu kendi makalesinin adında “Dede Korkut Kitabı”nı İslam dini koruyarak saklar” şeklinde beyan eden T.Hacıyev, bu meseleyle ilgili görüşlerini şöyle özetlemiştir: ““Dede Korkut Kitabı” ona göre İslamlaştırılıp ki, yaşasın. Böylece, destana İslami ömür verilerek ebedileştirilmiştir”¹².

Burada “destana İslami ömür verilerek onun “ebediyet” kazanması fikri, aslında tüm söylenen ve söylenilmeyen her hususu ifade eder. İslam dini bu büyük destanı İslam’la başlayan yeni dünyanın ilahi-kozmik ritmine dahil etmektedir.

Sonuç

Türk destan geleneğinde, İslam’ı “Dede Korkut” kadar kapsayan ikinci bir kaynak yoktur. Doğru, destan, önceki dönemlerin etnografik ve folklorik karakterini yansıtır. Ancak, destanın birkaç boyunda İslam dini tam olarak yansıtılarak, Allahın ilmini açıkça gösterir. Hz. Ali’nin “yiğitlerin padişahu” künyesini, onun oğulları Hasan’ın ve Hüseyin’in şahadetini, Osman bin Uffan’ın ilim sahibi olmasını, “Kuran”ın gökten indiğini, Mekke’nin alçak yerde yerleşmesini destan metinleri açık bir şekilde tasvir eder. “*Qılınc çaldı mærdlar şahı Əli, əhsən! Əlinin oğulları, peyğəmbərin nəvələri, Kərbəla çölündə öldürülən iki qardaşı Həsənlə Hüseyinə əhsən!*”¹³.

Destanda “Kuran” a saygı ve onun kutsallığını kabul ederek aynı zamanda “Kuran” dan ilmin öğrenilmesi de belirtilmiştir. Kuran’ın Allah’ın ilmi olduğu destanda açık şekilde gösterilmiştir: “*Yazılıb, düzülüb göydən enən Tanrı elmi “Quran” a əhsən!*”¹⁴.

Bakü, 2004, s. 176.

¹² T. Hacıyev, “Dede Korku Kitabı”nı İslam Koruyub Sakladı, Azərbaycan Şifahi HalkEdebiyatına Dair Tedkiklər, X kitab, Seda, Bakü, 2001, s. 229.

¹³ Kitab-i Dede Korkut / Mukaddime, Tertib ve Transkripsiya F.Zeynalov ve S.Elizade’nindir, Yazıcı, Bakü, 1988, s.130-131.

¹⁴ A.g.e., Tertib ve Transkripsiya F.Zeynalov ve S.Elizade’nindir, Yazıcı, Bakü, 1988, s. 130.

Fikirlerimizi özetleyerek belirtmek isteriz ki, "Kitab-i Dede Korkut" ve İslam dini konusu kendi amaç ve anlamı itibariyle çok derin bir sorunu kapsamaktadır. "Kitab-i Dede Korkut" bir Oğuznamedir. Oğuznamenin Müslüman versiyonlarında Oğuz Han doğulur doğulmaz "Allah" kelimesini söyler. Böylece "Oğuzname" İslam dinine transformasiya olunarak yeni bir anlam kazanır. "Kitab-i Dede Korkut" İslamlaşmanın açık bir örneğidir. Doğru, burada daha fazla İslami geçiş görülmektedir. Ancak, burada sadece İslama geçiş değil, aynı zamanda İslamın kendisi var. İslam artık "Dede Korkut" destanının ruhunda, kanında, canında, tüm hücrelerinde yeni dönemin milli kitabına "ana yasasına" dönüşmüştür.

Kaynaklar

- Abdullayev B., "Kitab-i Dede Korkut'un Poetikası, İlim, Bakü, 1999.
- Abdulla B, *İslam Dini / Dede Korkut Kitabı, Ensiklopedik Lugat*, Önder Neşriyatı, Bakü, 2004.
- Anar, Sızsız, *Gençlik*, Bakü, 1992.
- Anikeeva T, "Knijnie i Ustnie Formuli v Oguzskoy Geroişekom Epose "Kniga Moego Dede Korkuta", <http://www.ruthenia.ru/folklore/anikeeva1.htm>.
- Bartold V. V, "İstoriya Turesko-Mongolskih Narodov", *История турецко-монгольских народов*, V.V. Bartold, Soçineniya T. V. Raboti Po İstorii i Filologii Tyurkskih i Mongolskih Narodov, Nauka, Moskova, 1968,
- Caferov N, *Azerbaycanşünaslığın Esasları*, Pedagogika, Bakü, 2005.
- Garayev Y, *Bütün Halkların ve Dövrlerin Kitabı, Azərbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedkikler*, X kitab, Seda, Bakü, 2001.
- Hacıyev T, "Dede Korku Kitabı'nı İslam Koruyub Sakladı, Azərbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tedkikler, X kitab, Seda, Bakü, 2001.
- Kitab-i Dede Korkut*, Mukaddime, Tertib ve Transkripsiya F.Zeynalov ve S. Elizade, Yazıçı, Bakü, 1988.
- Nebiyev B, Garayev Y, *Halk Maneviyatının Güzgüsü ("Kitab-i Dede Korkut")*, İlim, Bakü, 1999.
- Rzasoy S, *Oğuz Mifologiyası*, Nurlan, Bakü, 2009.

Turan O, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, 2. Cilt, Ankara, 1969.